

<http://dx.doi.org/10.16926/sit.2021.04.17>

Krzysztof KOŚCIAŃSKI*
<https://orcid.org/0000-0002-5848-5325>

Infrastruktura sportowa dla potrzeb piłki nożnej w Częstochowie w okresie międzywojennym

---

Jak cytować [how to cite]: Kościański K., *Infrastruktura sportowa dla potrzeb piłki nożnej w Częstochowie w okresie międzywojennym*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2021, t. 4, nr 3, s. 29–46.

Sports infrastructure for football in Częstochowa in the interwar period

Abstract

The article presents the sports infrastructure for football in Częstochowa in the interwar years. The article was written mainly on the basis of archival and press sources. The conducted research shows that in Częstochowa in the interwar period, several sports facilities adapted to playing football were built. Both the quantity and quality, compared to the national scale, was insufficient. Investors in sports infrastructure were municipal governments, the army and state authorities. Sports clubs and associations also tried to create sports facilities. In Częstochowa, the first municipal soccer field was opened in 1923 in the ‘Zawodzie’ district. A representative sports facility of regional importance was put into operation in the early 1930s. The “Ogniska Obrony Niepodległości” Stadium named after Marshal Józef Piłsudski was considered to be one of the leading ones in the ‘Kielce’ Province. However, it could not compete with the best facilities in Poland in terms of infrastructure. A national and international stadium could be a facility that was to be built at Olsztyńska street. Despite the commenced works, the investment was not completed due to lack of money and the outbreak of World War II. In the years 1918-1939, several pitches for the football discipline were built. Local sports clubs were mostly responsible for them.

Keywords: sports infrastructure, football, Częstochowa, the Second Republic of Poland.

---

* mgr, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie, Wydział Nauk Społecznych, Katedra Pedagogiki: e-mail: k.koscianski@ujd.edu.pl

Streszczenie

W pracy przedstawiono infrastrukturę sportową dla potrzeb piłki nożnej w Częstochowie w latach międzywojennych. Artykuł powstał głównie na podstawie źródeł archiwalnych i prasowych. Przeprowadzone badania wykazały, że w Częstochowie w okresie międzywojennym powstało kilka obiektów sportowych przystosowanych do gry w piłkę nożną. Zarówno ich ilość, jak i jakość w porównaniu do skali ogólnopolskiej były niewystarczające. Głównymi inwestorami w infrastrukturę sportową były samorządy miejskie, władze państwowe oraz wojsko. Prace społeczne również były ważnym wkładem w budowę obiektów sportowych. Bazę sportową starały się tworzyć również kluby i stowarzyszenia sportowe. W Częstochowie pierwsze miejskie boisko do piłki nożnej zostało udostępnione w 1923 r. w dzielnicy Zawodzie. Reprezentacyjny obiekt sportowy o znaczeniu regionalnym został oddany do użytku na początku lat trzydziestych XX w. Stadion „Ogniska Obrony Niepodległości” im. Marszałka Józefa Piłsudskiego uchodził za jeden z czołowych w województwie kieleckim. Nie mógł on jednak równać się pod względem infrastruktury z najlepszymi obiektami w Polsce. Stadionem o charakterze ogólnopolskim, a także międzynarodowym, mógł być obiekt, który miał powstać przy ul. Olsztyńskiej. Mimo rozpoczętych robót inwestycja nie została dokończona z powodu braku pieniędzy, a także wybuchu II wojny światowej. W latach 1918–1939 w Częstochowie powstało kilka boisk do piłki nożnej. W większości ich gospodarzami były miejscowe kluby sportowe.

Słowa kluczowe: infrastruktura sportowa, piłka nożna, Częstochowa, II Rzeczpospolita.

Wprowadzenie

Odrodzenie życia sportowego w niepodległej Polsce wiązało się m.in. z odbudowaniem oraz powiększeniem infrastruktury sportowej. W 1918 r. na terenie ziem polskich funkcjonowało 87 boisk do gier dużych. Najczęściej nie posiadały trybun, szatni czy też ogrodzenia. Nie istniał stadion odpowiadający standardom europejskim, a jedyny, który mógł aspirować do tej roli (Towarzystwa Zabaw Ruchowych we Lwowie) został zniszczony przez działania wojenne. W pierwszych latach działacze nie zwracali na tę kwestię uwagi, toteż nowych boisk w 1920 r. powstało zaledwie kilkanaście w skali całej Polski¹. Trudnością było zdobywanie gruntów pod boiska oraz finansów na jego wyposażenie, a później utrzymanie.

Problem budowy – od strony technicznej – boisk do piłki nożnej dostrzegli redaktorzy „Przeglądu Sportowego” i w 1922 r. opublikowali artykuł pt. „Zakładanie boisk i innych urządzeń sportowych”, którego autorem był Ludwik Christelbauer. Opisał on w najdrobniejszych szczegółach, w jaki sposób przygotować teren oraz nawierzchnię boiska. Zwrócił uwagę choćby na element usytuowania jego osi w linii północ–południe, aby słońce nie świeciło bramkarzowi w oczy. Wraz z zamieszczonym projektem podano również jego wymiary według przepisów angielskich (108 m długości, 70 m szerokości). Osobnym punktem w ar-

---

¹ J. Hałys, *Piłka nożna w Polsce*, t. 2, opr. P. Dobosz, L. Śledziona, Alnus Sp. z o.o., Mielec–Kraków 2017, s. 13.

tykule była kwestia urządzenia miejsca dla widowni, będącej przecież ważnym elementem widowisk sportowych. Kibice poprzez zakup biletów na mecze, zwiększali budżet klubów i organizacji sportowych². Można domniemywać, iż „Przegląd Sportowy” jako gazeta ogólnopolska mógł się przyczynić do poprawy infrastruktury sportowej szczególnie w miejscowościach, gdzie boiska jeszcze nie istniały czy też były prowizoryczne. W 1928 r. wydano pracę zbiorową pod red. W. Osmolskiego i H. Jeziorowskiego *Budowa terenów i urządzeń sportowych*. Omówiono w niej – wraz z projektami architektonicznymi – budowę m.in. boisk do piłki nożnej, wraz z widownią, ogrodzeniem oraz odwodnieniem terenu. Było to doskonałe źródło wiedzy dla klubów sportowych oraz lokalnych samorządów, w jaki sposób zagospodarować teren pod infrastrukturę sportową³.

Metody i problemy badawcze

W przygotowaniu publikacji zastosowano metody badawcze: syntezy, analizy źródeł historycznych, indukcji, dedukcji oraz metodę porównawczą. Wyszukiwano następujące problemy badawcze:

1. Jakie uwarunkowania miały wpływ na powstanie infrastruktury dla sportu piłka nożna w Częstochowie w okresie międzywojennym?
2. Jak wyglądała infrastruktura sportowa dla potrzeb piłki nożnej w Częstochowie w skali ogólnopolskiej?
3. Czy powstanie boisk do piłki nożnej miał wpływ na rozwój tej dyscypliny sportowej w Częstochowie w okresie międzywojennym?

Wyniki i dyskusja

W 1919 r. dokonano podziału administracyjnego byłego Królestwa Polskiego. Utworzono pięć województw: warszawskie, łódzkie, kieleckie, lubelskie i białostockie. Częstochowa, będąc siedzibą powiatu częstochowskiego, znalazła się w granicach województwa kieleckiego. Na początku lat trzydziestych XX w. liczyła 118 tysięcy mieszkańców i była ósmym co do wielkości miastem II Rzeczypospolitej⁴. Po I wojnie światowej działacze stowarzyszeń istniejących w okresie do 1914 r. starali się rozwijać wychowanie fizyczne i sport w Częstochowie. Ważną rolę w organizacji życia sportowego odegrali również wojskowi stacjonujący w mieście. Dużym problemem był brak obiektów sportowych, któ-

² „Przegląd Sportowy” 1922, nr 12, s. 4–8; 1922, nr 14, s. 4–6.

³ W. Osmolski, H. Jeziorowski, *Budowa terenów i urządzeń sportowych*, Główna Księgarnia Wojskowa, Warszawa 1928, s. 73–168.

⁴ E. Małolepszy, *Kultura fizyczna i przysposobienie wojskowe w Częstochowie i w powiecie częstochowskim w latach 1918–1939*, WSP Częstochowa, Częstochowa 1996, s. 9.

rych deficyt występował również przed wojną. Miasto dysponowało jednym boiskiem do piłki nożnej, które znajdowało się u zbiegu ul. Centralnej i ul. Jasnej⁵. Pierwsze wzbogacenie infrastruktury sportowej wiązało się z powołaniem w Częstochowie filii Młodzieżowego Koła Czerwonego Krzyża⁶. Powstał on na wzór organizacji już funkcjonującej w Stanach Zjednoczonych. Uczniowie swoimi lokalnymi działaniami, wspierali polskich żołnierzy walczących w wojnie polsko-bolszewickiej (1919–1921). Dziewczeta m.in. szyły rzeczy z płótna bądź flaneli oraz wełniane pończochy. Chłopcy zbierali zioła i rośliny lecznicze. W nagrodę za swą pracę dla młodzieży miały zostać urządzone boiska i dostarczone przedmioty do zabaw: krokiec, piłki nożne i sprzęt do palanta. Prezydent Częstochowy Aleksander Bandtkie-Stężyński (1920) ofiarował z tej okazji plac za fabryką „Częstochowianki”⁷, kierownik Spółdzielni „Jedność”, Bugajski, podarował również grunt⁸, a magistrat przeznaczył na boiska sportowe dla młodzieży część parku 3 Maja. Usunięto drzewa oraz przygotowano teren do uprawiania gier sportowych, w tym piłki nożnej⁹. By korzystać z obiektu, młodzież musiała zapisać się do powyższej organizacji, otrzymując okazjonalny znaczek, który obligował do wejścia. W niedzielę 27 czerwca 1920 r. odbyła się uroczystość poświęcenia, a zarazem otwarcia boiska Młodzieżowego Koła Czerwonego Krzyża. W parku 3 Maja tuż obok Jasnej Góry – gdzie mieściło się boisko – zgromadziło się kilka tysięcy uczniów, przedstawiciele władz miejskich, powiatowych i wojskowych. Przybyli przedstawiciele duchowieństwa i organizacji społecznych, nauczycielstwa oraz prasy. Gościła również delegacja ze Stanów Zjednoczonych, której jedną z przedstawicielek była Emma Bell Beal. Było to pierwsze w Polsce boisko sportowe zorganizowane z tej okazji, co niewątpliwie miało wpływ na jego uroczyste i propagandowe otwarcie¹⁰. W gazecie „Goniec Częstochowski” dziennikarz tak oto opisał wydarzenie:

Zaznaczając, że ta nowa organizacja ma za główne swoje zadanie wciągnąć młodzież i działwę do czynnej pomocy bohaterkiemu żołnierzowi polskiemu, a więc obudzić i rozwinąć w dzieciach naszych pierwszorzędnny obowiązek obywatelski, że ma w tej pracy zbratać nas przez dzieci nasze ze szlachetnym narodem amerykańskim [...] czynnego zmanifestowania wdzięczności dla Ameryki, że to dobrodziejstwo, jakie naszym dzieciom świadczyła, świadczy i zapewne nadal świadczyć będzie¹¹.

⁵ Obecnie ul. J. Waszyngtona i ul. Aleja Wolności.

⁶ W ówczesnej prasie określane jako Młodociany Czerwony Krzyż. Organizacja powstała przy Polskim Towarzystwie Czerwonego Krzyża. W pierwszym okresie działalności Towarzystwo wspierało głównie rannych i chorych w czasie powstania wielkopolskiego, powstań śląskich oraz wojny polsko-bolszewickiej.

⁷ Obecnie okolice ul. T. Rejtana.

⁸ Bliżej nieokreślone miejsce.

⁹ „Goniec Częstochowski” 1920, nr 137, s. 3.

¹⁰ W Warszawie Młodzieżowe Koło Czerwonego Krzyża nie doszło do porozumienia z magistratem, który na ten cel nie przeznaczył odpowiednich placów.

¹¹ „Goniec Częstochowski” 1920, nr 144, s. 2.

Uroczystość rozpoczęła się nabożeństwem na Jasnej Górze, później nastąpiło poświęcenie boiska, przemówienia do młodzieży, a także pierwsze gry i zabawy na boisku. Z parku delegacja amerykańska oraz część młodzieży podążyła na plac przy zbiegu ul. Jasnej i ul. Humbertowskiej¹², gdzie ksiądz Michał Ciesielski dokonał poświęcenia przyszłego boiska do piłki nożnej. Oba boiska urządzono i wyekwipowano z funduszy amerykańskich¹³. W kolejnych latach w parku 3 Maja urządzono korty do tenisa ziemnego oraz boiska do gier sportowych. Plac do piłki nożnej przy ul. Jasnej i ul. Humbertowskiej nie został rozbudowany i na początku 1922 r. został przeznaczony pod budowę obiektów mieszkalnych.

Wraz z trendem organizacji życia sportowego w całej Polsce, również w Częstochowie przybywało coraz więcej klubów. Wymogło to niejako na władzach miasta przygotowania odpowiedniej infrastruktury. Na początku lat dwudziestych XX w. z bardzo ważną inicjatywą budowy w Częstochowie miejskiego boiska sportowego wystąpiły ówczesne władze miasta, na czele z prezydentem Józefem Marczewskim (1920–1927). Obiekt usytuowano w dzielnicy Zawodzie, a całkowity jego obszar obejmował 17250 m². Od północy graniczył z ul. Strażacką, od zachodu z ul. Olsztyńską, zaś od południa i wschodu z prywatnymi nieruchomościami. Fundusze na budowę pochodziły z subwencji Rady Miejskiej. Stadion ogrodzony parkanami mógł pomieścić około 6 tysięcy widzów. Otwarcie obiektu, noszącego nazwę „I Miejskie Boisko” na Zawodziu odbyło się 5 sierpnia 1923 r.¹⁴

Fot. 1. Projekt kasy biletowej na „I Miejskim Boisku” na Zawodziu

Źródło: APCz, AMCz” sygn. 6337, Plantacje, miejskie boisko 1924–1925, s. 76.

¹² Obecnie ul. J. Waszyngtona i ul. K. Pułaskiego. Boisko zostało zlikwidowane na początku 1922 r.

¹³ „Goniec Częstochowski” 1920, nr 145, s. 3.

¹⁴ E. Małolepszy, *Kultura fizyczna i przysposobienie wojskowe...*, s. 15–16.

Fot. 2. Trening drużyny CKS na „I Miejskim Boisku” na Zawodziu (1925).

Źródło: APCz, Teki Ignacego Sowały, sygn. 9, Zdjęcie drużyny CKS, b. pag.

Budowa tego obiektu wyprzedziła późniejsze zarządzenie Związku Miast Polskich z siedzibą w Warszawie *O obowiązku zarządów gmin miejskich dostarczenia boisk do ćwiczeń sportowych*. Projekt ustawy został wysłany do poszczególnych miast na terytorium Polski w dniu 4 marca 1924 r. Pomysłodawcy w uzasadnieniu napisali: „Pod względem urządzeń sportowych, boisk i parków miejskich jako państwo nie dorównujemy całemu szeregowi państw innych. Jakkolwiek niektóre miasta Rzeczypospolitej poczyniły pod tym względem, niemniej przeto istnieje cały szereg takich, które – posiadając znaczne ilości mieszkańców – nie mają ani jednego terenu, na którym się mogła zbierać młodzież w celu organizowania zdrowych i dostępnych rozgrywek”. Wykonanie ustawy powierzono Ministrowi Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. W odpowiedzi władze Częstochowy wysłali pismo o już podjętych działaniach w tym kierunku i udostępniły boisko dla młodzieży¹⁵. Jakość obiektu odbiegała od ogólnopolskich standardów. Brakowało bowiem trybun i budynku wraz z zapleczem sanitarnym. Dało ono jednak możliwość do rozwoju piłki nożnej na terenie Częstochowy i okolic.

Wraz z powstaniem miejskiego boiska, stało się ono centrum piłkarskim Częstochowy. W pierwszym półroczu istnienia korzystało z niego trzynaście klubów sportowych i drużyn. W kolejnym roku prośbę o jego udostępnienie zgłosiło ponad dwadzieścia klubów, towarzystw, szkół i drużyn. Obrazowało to, jak wielkie było zapotrzebowanie na tego typu obiekt i realnie przyczyniło się do rozwinięcia sportu piłki nożnej w Częstochowie. Zwłaszcza drużyny nieposiadające miejsc do treningów i rozgrywania meczów mogły podnosić swoje umiejętności. Po-

¹⁵ APCz, AMCz, sygn. 7747, O obowiązku gmin dostarczania boisk dla ćwiczeń sportowych, Pismo Zarządu Związku Miast Polskich do Zarządu Miast z dn. 04.03.1924 r., s. 1, 3, 6.

czątkowo obiektem dysponował magistrat, udostępniając je klubom, stowarzyszeniom sportowym i szkołom. Swoją akces do treningów czy też rozgrywania meczów sparingowych oraz ligowych zgłaszało coraz więcej drużyn. Liczba pism z prośbą o udostępnienie boiska przerastała przewidywania magistratu. Budując obiekt, władze prawdopodobnie nie zdawały sobie sprawy, iż popularność piłki nożnej rosła. Powstanie „I Miejskiego Boiska” było zapewne bodźcem dla organizacji kolejnych zespołów i klubów sportowych. Obłożenie boiska było na tyle duże, iż powołano specjalną komisję, która nim zarządzała. W skład Komisji Opieki nad Boiskiem Zawodzie weszli miejscowi działacze sportowi: Alfred Szmekel, Ludwik Iwaszko oraz Daniel Markowicz. Po zatwierdzeniu składu przez prezydenta, ciało to zaczęło zarządzać i dysponować obiektem. Do zadań komisji należała również konserwacja obiektu, a także popularyzacja sportu, głównie piłki nożnej. Na kolejnym spotkaniu klubów, które odbyło się 6 kwietnia 1924 r., ustalono harmonogram treningów i meczów¹⁶. Wszystkie kluby korzystające z boiska ponosiły koszty wynajmu, odprowadzały podatek z organizacji zawodów sportowych oraz partycypowały w kosztach konserwacji obiektu. Pisma kierowane do magistratu o wynajem boiska były przekazywane do komisji lub proszono ją o opinię¹⁷. Był to nieoficjalny organ, który zarządzał obiektem.

Po utworzeniu Miejskiego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego (MKWFiPW) w Częstochowie (1927 r.), władze przekazały tej jednostce pieczęć nad „I Miejskim Boiskiem” (kwiecień 1928 r.). Przez prawie dziesięć lat nie istniała jednak żadna umowa pomiędzy zainteresowanymi. Stąd zapewne pojawił się w 1933 r. wniosek działaczy Klubu Ogólno Sportowego (KOS) Victoria 1922 Częstochowa o wydzierżawienie boiska od władz miejskich. Po opinii MKWFiPW wniosek ten odrzucono. W uzasadnieniu podano, iż byłoby to krzywdzące dla innych organizacji, które nie posiadały własnych boisk. Dalej jednak formalnie nie istniał dokument ustanawiający zarządcę obiektu¹⁸. Dopiero w dniu 15 stycznia 1937 r. na posiedzeniu magistratu wniesiono wniosek o zawarcie umowy o bezpłatną dzierżawę boiska na okres pięciu lat. Podpisano oficjalną umowę pomiędzy Urzędem Miasta Częstochowa a MKWFiPW o bezpłatne użytkowanie boiska¹⁹. Najemcy zobowiązani byli do udostępniania go klubom i towarzystwom sportowym oraz – w godzinach rannych – szkołom i przedszkolom. Do zadań komitetu należała również konserwacja boiska oraz pozostałej infrastruktury wokół niego²⁰.

¹⁶ APCz, AMCz, sygn. 6337, Plantacje, miejskie boisko, Protokół z konferencji klubów w sprawie boiska miejskiego na Zawodziu z dn. 6.04.1924, s. 169, s. 178, s. 188.

¹⁷ Pisma należało kierować do Daniela Markowicza, na adres Częstochowa, ul. Strażacka 1.

¹⁸ „Goniec Częstochowski” 1933, nr 69, s. 4.

¹⁹ Umowę podpisali wiceprezydent miasta Józef Dziuba oraz wiceprzewodniczący MKWFiPW podpułkownik Bronisław Panek.

²⁰ APCz, AMCz, sygn. 328, Boisko sportowe Zawodzie 1937 r., Umowa najmu boiska pomiędzy Wiceprezydentem Częstochowy, a MK WFiPW z 1937, b.pag.

W marcu 1925 r. Komisja Opieki nad Boiskiem na Zawodziu zwróciła się z prośbą do magistratu o zaoranie boiska, przewalcowanie, należyte ogrodzenie, wraz z barierkami, i ogólną konserwację boiska. Jednym z punktów była również prośba o obniżenie podatków z zawodów sportowych²¹. W magistracie nie było odpowiedniej komórki, która mogłaby bezpośrednio zająć się tą sprawą. Pisma kierowano więc do kierownika Miejskiego Zarządu Dróg, Wydziału Gospodarczego, a nawet do miejskiego ogrodnika. Magistrat skierował do tej sprawy Komisję Delegacji Gospodarczej złożoną z Józefa Dziuby, A. Kołakowskiego oraz miejskiego inżyniera Sępkowskiego. Po wizytacji boiska stwierdzili oni, że najodpowiedniejszym sposobem załatwienia sprawy remontu, będzie oddanie materiałów, sprzętu i wyliczenie robocizny pod kierownictwo Komisji Opieki nad Boiskiem²². Kosztorys robót na „I Miejskim Boisku” na Zawodziu wyliczono na 463 zł i 80 gr. Wszelki nadwyżki związane z remontem kluby musiały pokryć z własnych środków²³. Jeszcze w 1926 r. Komisja Opieki nad Boiskiem zwróciła się z prośbą o zreperowanie podniszczonego płotu, jak również o zrobienie stałych siatek drucianych przy bramkach. Urząd miasta wysłał Komisję Sanitarno-Techniczną, która, po dokonaniu oględzin, zaaprobowала konserwację obiektu oraz wyceniła koszt naprawy na 2525 zł. Mimo to magistrat odmówił finalizacji, tłumacząc się brakiem funduszy²⁴. Z biegiem lat prac konserwatorskich wykonywano coraz mniej. W 1933 r. w gazecie „Goniec Częstochowski” ukazał się artykuł zapowiadający mecz o mistrzostwo kl. „A” pomiędzy Częstochówką a Turystami Częstochowa w którym widniała informacja *Ze względu na brak ogrodzenia boiska kasa honorowa*²⁵. Oznaczało to, że kibice mogli jedynie w geście dobrej woli uiścić opłatę za widowisko sportowe. Dla klubów było to wielką niedogodnością i powodowało „deficyt kasowy” z organizacji meczów.

Brak stałego gospodarza spowodował, że „I Miejskie Boisko” na Zawodziu straciło na prestiżu i przestano na nim rozgrywać najważniejsze mecze. Wiązało się to przede wszystkim z brakiem ogrodzenia boiska, co znacznie ograniczało egzekwowanie opłat za bilety wstępu. Miało to też swoje inne konsekwencje w postaci ciągłych bójk pomiędzy kibicami. Dziennikarze zwracali uwagę na łamach lokalnej prasy, iż „publika która nie płaci za bilety nie szanuje widowiska”.

W latach dwudziestych XX w. „I Miejskie Boisko” na Zawodziu było miejscem ważniejszych imprez piłkarskich w Częstochowie. Spotykali się tam przed-

²¹ APCz, AMCz, sygn. 6337, Plantacje, miejskie boisko 1924–1925, Protokół z zebrania przedstawicieli klubów związkowych w Częstochowie z dn. 18.03.1925, b.pag.

²² APCz, AMCz, sygn. 6337, Plantacje, miejskie boisko 1924–1925, Protokół Komisji Delegacji Gospodarczej z dn. 20.03.1925, b.pag.

²³ APCz, AMCz, sygn. 6337, Plantacje, miejskie boisko 1924–1925, Pismo Kierownika Miejskiego Zarządu Drogowego z dn. 18.05.1926, b.pag. Średnie wynagrodzenie dla wykwalifikowanego robotnika wynosiło od 150 zł do 200 zł miesięcznie.

²⁴ APCz, AMCz, sygn. 6391, Plantacje, miejskie boisko 1926, Pismo do Komitetu Opieki nad Boiskiem Miejskim na Zawodziu 17.06.1926, b.pag.

²⁵ „Goniec Częstochowski” 1933, nr 187, s. 6.

stawiciele klubów oraz miłośnicy piłki nożnej. Swoje mecze rozgrywała tam reprezentacja Częstochowy m.in. z Wisłą Kraków²⁶.

Fot. 3. Projekt Stadionu Sportowego w Częstochowie przy ul. Olsztyńskiej.

Źródło: APCz, AMCz, sygn. 9270, Budowa Stadionu Miejskiego, b.pag.

Okazja do rozbudowy infrastruktury w Częstochowie pojawiła się po Zjeździe Delegatów Związku Miast Polskich, który odbył się w dniach 21–23 października 1927 r. w Poznaniu. Przedstawiciele miast zobowiązali się dostarczyć społeczeństwu tereny pod obiekty sportowe. Finanse miały pochodzić z Banku Gospodarstwa Krajowego, którego Prezes Rady Nadzorczej dał zgodę na udzielenie pożyczki w wysokości 900 000 zł na całe województwo. Poszczególne miasta składały podania skierowane do Banku Gospodarstwa Krajowego z załączonym planem i kosztorysem projektowanych urządzeń sportowych. Całość miał opiniować Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego (PUWFiPW), stąd w Częstochowie inicjatorem został MKWFiPW²⁷. Komitet przewidywał budowę stadionu, ujmując ten cel w programie w latach 1928–1929. Przychylność projektowi okazała również Rada Miejska w Częstochowie, która uchwaliła jednomyślnie zaciągnięcie w Banku Gospodarstwa Kra-

²⁶ Obecnie w miejscu „I Miejskiego Stadionu” na Zawodziu znajdują się zabudowania, częściowo istnieją drzewostan oraz przebiega droga krajowa.

²⁷ APCz, AMCz, sygn. 9270, Budowa Stadionu Miejskiego, Pismo PUWFiPW do Wojewody Łódzkiego z dn. 3.05.1928, s. 42.

jowego długoterminowej pożyczki w wysokości 124 000 zł na budowę stadionu sportowego²⁸. Z nieznanymi przyczyn, w podaniu z dnia 4 lipca 1928 r. do Banku Gospodarstwa Krajowego, magistrat miasta Częstochowy zwrócił się o kredyt w kwocie 250 000 zł na budowę stadionu. Prawdopodobnie zaczęło brakować pieniędzy na dalsze inwestycje. Mimo zatwierdzenia prośby przez Urząd Wojewódzki w Kielcach oraz uzasadnionego poparcia przez Dyrektora PUWFiPW otrzymano odpowiedź odmowną. Dyrekcja Banku argumentowała swoją decyzją zadłużeniem miasta pożyczką „ulenowską”²⁹ i znacznym opóźnieniem w jej spłacie³⁰.

W trakcie formalizowania finansów przystąpiono do wstępnych prac. Musiały one ruszyć jeszcze w 1928 r., gdyż w przeciwnym razie przeznaczone grunty miały wrócić z powrotem pod jurysdykcję Rady Miasta. Wyznaczono teren o powierzchni 18 ha, przygotowano szkic i kosztorys. Plac rozciągał się pomiędzy ul. Olsztyńską a rzeką Kucelinką. Kierownikiem technicznym z ramienia magistratu został architekt Stanisław Domaszewski, i to on przygotował projekty. Stadion miał posiadać m.in. boisko do piłki nożnej, wokół którego miała być bieżnia, boiska do siatkówki, koszykówki, hokeja na trawie, cykłodrom, pływalnia, budynek sportowy, kąpiki do zabaw dla dzieci. Pośpiech w działaniu był spowodowany również tym, iż magistrat otrzymał od PUWFiPW subwencję 10 000 zł na budowę stadionu w czerwcu 1928 r. i musiał ją sukcesywnie rozliczać³¹. Do połowy lipca 1930 r. trwały prace, z których corocznie kierownik budowy stadionu zdawał sprawozdanie. Przygotowano m.in. plac pod boisko do piłki nożnej, wysypując go leszem oraz pokryto go ziemią, szykując do zasiania trawy³². Brak finansów oraz niemożność ich pozyskania zatrzymały dalsze prace. Innym powodem była błędna decyzja prezydenta Romualda Jarmułowicza, który przekazał kilkuhektarowy plac przy ul. 7 Kamienic pod budowę nowego obiektu sportowego. Wobec takiego obrotu sprawy, władze wojewódzkie, które początkowo patrzyły przychylnym okiem na projekt budowy, stały się niechętne, co sprawiło,

²⁸ W dniu 5 maja 1928 r., Rada Miejska upoważniła magistrat w osobach Prezydenta Romualda Jarmułowicza i ławnika Seweryna Nowakowskiego do załatwienia wszelkich formalności związanych z budową stadionu sportowego w Częstochowie.

²⁹ Bank Gospodarstwa Krajowego we współpracy z Związkiem Miast Polskich podpisał w 1925 r. umowę kredytową z amerykańskim koncernem budowlanym Ulen & Co. Z tego kredytu, nazywanego później pożyczkami „ulenowskimi”, sfinansowano inwestycje infrastrukturalne w dziesięciu miastach, m.in. Białymstoku, Częstochowie, Lublinie, Radomiu i Piotrkowie Trybunalskim. Miasta te nie posiadały dotąd właściwej kanalizacji albo infrastruktury komunikacji miejskiej i krajowej, były jednak ludne i wysoko uprzemysłowione, stąd najpilniej potrzebowały tego typu inwestycji.

³⁰ APCz, AMCz, sygn. 9270, Budowa Stadionu Miejskiego, Pismo Banku Gospodarstwa Krajowego do magistratu miasta Częstochowa z dn. 18.07.1928, s. 51. W piśmie odmownym do Magistratu miasta Częstochowa widniała kwota 124 000 zł.

³¹ APCz, AMCz, sygn. 9270, Budowa Stadionu Miejskiego, Pismo Wydziału Technicznego do Prezydenta Częstochowy w sprawie zakupu cementu z dn. 13.03.1928, s. 38.

³² APCz, AMCz, sygn. 9270, Budowa Stadionu Miejskiego, Sprawozdanie z robót wykonanych przy budowie Stadionu przy szosie Olsztyńskiej z dn. 13.06.1930, s. 3.

że prac zaniechano, a niedokończona inwestycja pochłonęła 425 000 zł³³. Na mapach z lat 1928–1940 oznaczano teren jako „Stadion”. Jego budowa w okresie międzywojennym nie została jednak dokończona, ani oficjalnie dopuszczona do użytku.

Wielką inwestycją dwudziestolecia międzywojennego w powiecie częstochowskim stała się budowa obiektu sportowego „Ogniska Obrony Niepodległości”. Z projektem budowy wystąpiło „Stowarzyszenie Pracy Społeczno-Wychowawczej (SPSW) im. Józefa Piłsudskiego”. Rada Miejska, w dniu 28 lipca 1929 r., oddała pod inwestycję nieruchomość o powierzchni 3096,25 m². Działka została wydzierżawiona na wiele lat kołom peowiacko-strzeleckim, do których należał prezydent R. Jarmułowicz³⁴. Plac ten był usytuowany na działce, która od północy graniczyła z ul. 7 Kamienic, od wschodu z ul. K. Pułaskiego, od południa z ul. Św. Kazimierza, od zachodu z ul. Św. Barbary³⁵. W późniejszych pismach widniał adres ul. K. Pułaskiego 2. Oficjalne otwarcie boiska sportowego nastąpiło 29 maja 1930 r. Wzięli w nim udział przedstawiciele miejscowego korpusu oficerskiego, władz państwowych i komunalnych, zarząd stowarzyszenia, delegaci klubów sportowych oraz liczna publiczność. Organizatorem imprezy był Adolf Franke, pełniący funkcję prezesa Częstochowskiego Klubu Sportowego (CKS) i SPSW. Po przemowach zebranych gości inauguracyjny mecz rozegrały dwie czołowe częstochowskie drużyny, a mianowicie KOS „Victoria 1922 i CKS³⁶. Wobec nieukończenia budowy stadionu sportowego przy ul. Olsztyńskiej, obiekt ten stał się główną areną rozgrywek piłkarskich w regionie częstochowskim w okresie międzywojennym. Rozgrywała tu swoje mecze reprezentacja Częstochowy, gościły w meczach towarzyskich czołowe kluby sportowe z Polski czy też zagraniczny „Libertas Wiedeń (Austra). Polski Związek Piłki Nożnej w 1932 r. wyznaczył ten obiekt do rozegrania trzeciego meczu barażowego o wejście do Ligi pomiędzy „Legią Poznań a „Podgórzem Kraków³⁷.

Obok boiska wybudowano gmach „Ogniska Obrony Niepodległości”, który ukończono w połowie lat trzydziestych XX w. Posiadał dwie kondygnacje, na których usytuowano m.in. szatnie, sale wykładowe i dużą salę gimnastyczną. Stał on się siedzibą Koła Sportowego „Brygada” Częstochowa. Przy budynku powstała również trybuna mogąca pomieścić 1000 osób. Sekcja piłki nożnej korzystała z tego obiektu zimą, podczas przygotowań do sezonu.

³³ S. Nowak, *Z moich wspomnień. Część III*, Częstochowa: WSP Częstochowa 1994, s. 257.

³⁴ Tamże, s. 258.

³⁵ W zamieszonej relacji z tego wydarzenia w „Gońcu Częstochowskim” z 1930 r. podano informację, iż boisko znajdowało się u zbiegu ul. ks. A. Kordeckiego i ul. Humbertowskiej (obecnie ul. K. Pułaskiego, i taka nazwa funkcjonowała, gdy oddawano boisko). Według map z tamtego okresu było to niemożliwe, gdyż obie ulice nie zbiegały się oraz nie graniczyły ze sobą. Były to tereny tzw. „powystawowe”. Przygotowano je pod kątem wystawy, która się odbyła w 1909 r.

³⁶ „Goniec Częstochowski” 1930, nr 124, s. 3; E. Małolepszy, *Kultura fizyczna i...*, s. 18. Mecz zakończył się przedwcześnie z powodu burzy przy wyniku 1:1.

³⁷ „Goniec Częstochowski” 1932, nr 269, s. 4. Pogórze Kraków – Legia Poznań 4:2, mecz obserwowano około 2000 widzów.

Powiększenie bazy sportowej w Częstochowie związane było również z zaangażowaniem działaczy lokalnych stowarzyszeń. Pierwszą drużyną w Częstochowie, która uzyskała własne boisko, była Częstochovia, działająca w latach 1920–1922 przy Związku Strzeleckim. Boisko u zbiegu ul. Centralnej i ul. Jasnej³⁸ zostało ściśle przystosowane do gry w piłkę nożną. Zadbano również o publiczność, zapewniając miejsca siedzące. Należy nadmienić, że całe przedsięwzięcie było zainicjowane przez Związek Strzelecki działający w Częstochowie. Inwestycja ta miała także na celu popularyzację sportu piłki nożnej. W lokalnej gazecie „Goniec Częstochowski” pojawiła się informacja promująca owe działania: „Sądzimy, że społeczeństwo znając dodatnie strony sportu footballowego ze swej strony poprze i żywo zainteresuje się wspomnianym sportem”³⁹. Mecz inauguracyjny odbył się 7 sierpnia 1921 r., pomiędzy drużynami Częstochovii i 29. pułkiem Strzelców Kaniowskich. Rozgrywki toczono na nim do końca 1921 r. Boisko przestało istnieć na początku 1922 r.⁴⁰

Innowacyjnym pomysłem w rozbudowie skromnej infrastruktury wykazali się działacze KOS Victoria 1922 Częstochowa. Dzięki przychylniej opinii Mońkowskiego, architekta powiatowego, uzyskali plac od rządu. Na początku 1924 r. zawarli umowę z Ministerstwem Robót Publicznych w Warszawie i otrzymali w dzierżawę na okres pięciu lat obszerny plac przy ul. Krakowskiej 21⁴¹. Dzięki tym działaniom powstało klubowe boisko do piłki nożnej, wraz z trybuną krytą, szatniami, a całość wyposażono w sieć elektryczną. Obiekt ogrodzony był z trzech stron murem, a od ulicy wysokim płotem. Było to duże przedsięwzięcie, gdyż infrastruktura sportowa objęła również korty do tenisa, kręgielnię letnią, tor rowerowy, strzelnicę czy też (zimą) lodowisko. Uroczyste otwarcie nastąpiło 6 lipca 1924 r. Fundusze na dokończenie obiektu sportowego działacze KOS Victorii 1922 zbierali m.in. podczas kwest ulicznych, pożyczek zwrotnych, koncertów, loterii fantowych, balów i imprez sportowych. Na łamach lokalnej prasy wydano również odezwę do społeczeństwa o pomoc finansową oraz przy pracach. Na boisku rozgrywała głównie mecze Victoria 1922, sporadycznie inne zespoły. W 1934 r. plac sportowy przejęło miasto, budując w tym miejscu szkołę⁴².

Na początku lat dwudziestych XX w. CKS Warta wydzierżawił plac od magistratu miasta Częstochowy. Boisko zbudowano przy ul. Koszarowej 22, nad

³⁸ Obecnie ul. Aleja Wolności i ul. J. Waszyngtona.

³⁹ „Goniec Częstochowski” 1921, nr 170, s. 3.

⁴⁰ Autor nie dotarł do źródeł, jaki był powód jego likwidacji.

⁴¹ „Goniec Częstochowski” 1924, nr 78, s. 3.

⁴² J. Nowak, *Ruch sportowy w Częstochowie w latach 1887–1939 (praca doktorska)*, AWF Wrocław 1973, s. 151. W tym miejscu powstała Szkoła Powszechna im. Gabriela Narutowicza, oddana do użytku w 1935 r. Obecnie znajduje się tu V Liceum Ogólnokształcące im. Adama Mickiewicza w Częstochowie. Klub nie pozostał bez obiektów sportowych. W latach 1927–1939 dzierżawił od Rady Miasta park 3 Maja, przystosowując go do uprawiania wielu dyscyplin sportowych. Użytkował go bezpłatnie, dopiero od 1937 r. uiszczal symboliczną opłatę.

brzegiem rzeki Warty⁴³. Specjalnie stworzoną kolejką zwożono ziemię, by przygotować teren. Obiekt ogrodzono oraz przystosowano do potrzeb sportowych. Pieniądze pochodziły ze zbiórek pieniężnych wśród mieszkańców oraz z prac społecznych. W dniu 28 czerwca 1925 r. oficjalnie oddano je do użytku. Podczas ceremonii otwarcia rozegrano na nowym obiekcie dwa mecze o Puchar Wędrowny im. Prezydenta miasta Częstochowy J. Marczewskiego⁴⁴. Kilka lat później Zarząd Miejski zabrał klubowi Warta część urządzonego boiska na rzecz amerykańskiego koncernu budowlanego „Ulen&Co”⁴⁵. W zamian zezwolił na rozszerzenie obiektu w kierunku rzeki i przekształcenie jej części na ład. Mimo dość skomplikowanej operacji, zasypano części rzeki i urządzono nasyp⁴⁶. Boisko od strony zachodniej ogrodzono płotem o długości 132 m i żywopłotem (50 m), od strony południowej parkanem drewnianym wykończonym drutem kolczastym długości 250 m. Od strony północnej i wschodniej graniczyło z rzeką Warta. Według kontroli boiska z 1936 r. były na nim prowizoryczne szatnie, dwie bramki do piłki nożnej, dwa słupy do siatkówki i dwa kosze do koszykówki. Cały obiekt był zachwaszczony oraz zanieczyszczony. Klub dzierżawił teren przez szereg lat, będąc jego gospodarzem.

W 1935 r. działacze Żydowskiego Stowarzyszenia Gimnastyczno-Sportowego (ŻSGS) „Makkabi”⁴⁷ zwrócili się do Zarządu Miejskiego o wznowienie umowy dzierżawy. W dniu 16 listopada 1936 r. zatwierdzono pismo dotyczące najmu na okres trzech lat. Czynsz roczny wynosił 12 zł, co było symboliczną sumą. Jednym z punktów umowy było zobowiązanie klubu Makkabi do wybudowania szatni oraz szaletu, a także utrzymania boiska w należytym stanie⁴⁸. Dwa lata później komisja w osobach wiceprezydenta J. Dziuby oraz naczelnika Wydziału Gospodarczego R. Wróbla dokonała wizytacji boiska. W protokole stwierdzono, że szatnia i szalet nie nadają się do użytku, a ponadto stan obiektu nie odpowiadał wymogom sanitarnym. Na skutek powyższego siedem dni później wymówiono umowę klubowi. Kolejnym zarzutem było to, iż z obiektu korzysta jedynie klub ŻSGS Makkabi⁴⁹. Mimo podań i argumentacji działaczy na drodze

⁴³ Obecnie ul. Jaskrowska.

⁴⁴ „Goniec Częstochowski” 1925, nr 147, s. 5. Rozegrano mecze pomiędzy CKS Częstochowa – CKS Warta Częstochowa, KOS Victoria 1922 Częstochowa – KS Racovia Raków. Autor nie dotarł do wyników z tego wydarzenia.

⁴⁵ Firma rozpoczęła w tym miejscu budowę wodociągów i kanalizacji dla Częstochowy.

⁴⁶ APCz, AMCz, sygn. 5894, Wydzierżawienie Stowarzyszeniu Sportowemu „Makkabi” boiska miejskiego przy ul. Koszarowej, Pismo do Zarządu Miejskiego o dzierżawę boiska z dn. 23.01.1939, s. 27.

⁴⁷ W 1933 r. Żydowskie Towarzystwo Gimnastyczno-Sportowe, Żydowski Klub Sportowy Warta i Klub Sportowy Ascola utworzyły nowe stowarzyszenie sportowe pod nazwą Żydowskie Stowarzyszenie Gimnastyczno-Sportowe „Makkabi” Częstochowa.

⁴⁸ APCz, AMCz, sygn. 5894, Wydzierżawienie Stowarzyszeniu Sportowemu „Makkabi” boiska miejskiego przy ul. Koszarowej, Umowa dzierżawy boiska z dn. 16.11.1936, s. 3.

⁴⁹ Był to jedynie pretekst, gdyż w umowie dzierżawy z 1936 r. istniał zapis, iż klub Makkabi nie może poddzierżawiać boiska innym stowarzyszeniom lub osobą bez pisemnej zgody na to miasta. Działania te miały na celu, by to Miejski Komitet Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego dysponował wszystkimi obiektami sportowymi w Częstochowie.

sądowej obiekt miał zostać przekazany z dniem 1 września 1939 r. do administracji Miejskiego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego⁵⁰. Wybuch II wojny światowej spowodował niedokończenie proceduru.

W dniu 11 maja 1930 r. na boisku przy ul. Koszarowej 22 rozegrano mecz pomiędzy reprezentacją Częstochowy, a Garbarnią Kraków. Było to spore wydarzenie, gdyż drużyna z Krakowa wtedy dzierżyła miano wicemistrzów Polski⁵¹.

Własne boisko posiadało III Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej z sekcją piłki nożnej KS Częstochówka. W 1930 r. klub otrzymał pozwolenie od kurii biskupiej na wybudowanie boiska piłkarskiego na placu do niej należącej. Mieściło się ono na rogu ul. Parkowej⁵² i ul. Najświętszej Marii Panny 64. Boisko zostało wykonane przez zawodników i członków Częstochówki, częściowo w ramach pracy społecznej⁵³. Rozgrywano tam głównie mecze ligowe oraz towarzyskie. W 1932 r. odbył się na nim turniej o Puchar Dyrektora Henryka Stalensa⁵⁴, w którym wzięły udział czołowe drużyny z regionu częstochowskiego⁵⁵.

W późniejszych latach swoje boiska posiadały również takie kluby, jak Błękitni Wyczerpy (w dzielnicy Aniołów⁵⁶) oraz Klub Kulturalno-Sportowy (KKS) Stradom Częstochowa na rogu ul. Piastowskiej i ul. Sabinowskiej. W 1937 r. oddano do użytku obiekt sportowy na potrzeby Koła Sportowego „Warta” przy ul. G. Narutowicza 45⁵⁷.

Place do gry w piłkę nożną posiadały koszary wojskowe w Częstochowie. Mieściły się one przy ul. H. Dąbrowskiego (Koszary Zawada)⁵⁸ i ul. Sabinowskiej (Koszary Zacisze)⁵⁹. W pierwszych latach po wojnie, zwłaszcza na tym pierwszym boisku odbywały się liczne mecze piłki nożnej. Na początku 1925 r. dowództwo Koszar Zawada wydało zakaz organizacji meczów oraz widowisk sportowych z udziałem publiczności na tymże boisku. Wiązało się to z niemożnością wchodzeniem cywilów na tereny wojskowe. W późniejszych latach zniesiono to obostrzenie.

W 1919 r. w osadzie Raków przystosowano do gry w piłkę nożną dawny cyklodrom⁶⁰. Grupa członków Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu

---

⁵⁰ APCz, AM Cz, sygn. 5894, Wydzierżawienie Stowarzyszeniu Sportowemu „Makkabi” boiska miejskiego przy ul. Koszarowej, Pismo Prezydenta miasta do MKWFiPW z dn. 12.08.1939, s. 18.

⁵¹ Mecz zakończył się zwycięstwem Garbarni Kraków 1:0.

⁵² Dzisiejsza ul. J. Popiełuszki.

⁵³ Kronika KS Częstochówka, s. 242.

⁵⁴ Dyrektor częstochowskiej fabryki włókienniczej Motte, Meillassoux i Canliez.

⁵⁵ „Goniec Częstochowski” 1932, nr 218, s. 4. Drużyny biorące udział w turnieju: Ascola Częstochowa, Brygada Częstochowa, Częstochówka Częstochowa, KS Myszków, Orle Częstochowa, Skra Częstochowa, Turyści Częstochowa, Victoria 1922 Częstochowa.

⁵⁶ Dzielnica Aniołów została przyłączona do Częstochowy w 1928 r.

⁵⁷ Istniało również boisko przy ul. J. Sobieskiego, informacja o nim pochodzi ze zdjęć z tamtego okresu.

⁵⁸ Stacjonował w nim 27. pułk piechoty.

⁵⁹ Stacjonował w nim 7. pułk artylerii polowej, przemianowany w 1931 r. na 7. pułk artylerii lekkiej.

⁶⁰ W 1928 r. osada Raków została przyłączona do Częstochowy.

Robotniczego (OM TUR): Józef Biały, Jan Gozdalik, Edward Płatkowski, Karol Podlewski, Józef Zyngier, zwróciła się do Związku Zawodowego Metalowców i Komitetu Dzielnicowego Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS) z prośbą o uzyskanie zezwolenia odbywania meczy piłki nożnej na placu pomiędzy ul. F. Perla i ul. A. Asnyka⁶¹. Mecze na nim rozgrywały drużyny Racovii Raków oraz Sparty Raków. W latach trzydziestych pieczę nad nim przejęło Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, z oddziałem na Rakowie. Od tego momentu odbywały się tam głównie pokazy sokole oraz mecze siatkówki i koszykówki.

Place, na których rozgrywano mecze piłki nożnej znajdowały się również w okolicznych miejscowościach m.in. Kamienicy Polskiej, Kłobucku, Krzepicach, Poraju, Romanowie.

Okręgowe Związki Sportowe starały się poprzez odpowiednie zarządzenia podnosić standardy obiektów piłkarskich. W lutym 1922 r. Krakowski Związek Okręgowy Piłki Nożnej wydał rozporządzenie, iż każdy klub posiadający boisko na własność powinien posiadać apteczkę z opatrunkami oraz nosze. Przed meczem sędzia sprawdzał, czy ten ekwipunek jest dostępny na obiekcie⁶². Kolejne rozporządzenia dotyczyły szatni dla sędziów oraz pomieszczeń socjalnych, które powinny znajdować się przy boisku. Niestety nie było to normą, aby uniknąć kar budowano prowizoryczne budynki. Odgórnie starano się poprawić warunki, w jakich rozgrywano mecze. W 1937 r. okólnikiem Ministerstwa Opieki Społecznej zlecono lekarzom powiatowym nadzór sanitarno-higieniczny nad obiektami sportowymi. W związku z tym wszystkie instytucje sportowe musiały zaprowadzić specjalne książeczki kontroli sanitarno-higienicznej, do których lekarze w czasie kontroli wpisywali swoje uwagi, pouczenia i zarządzenia⁶³.

Zakończenie

Liczba obiektów przystosowanych do gry w piłkę nożną w Częstochowie na tle pozostałych miast przedstawiał się na średnim poziomie. W połowie lat trzydziestych XX w. funkcjonowało 7 boisk do piłki nożnej (w tym jedno w koszarach wojskowych). Najlepiej zorganizowanym ośrodkiem pod tym względem była Warszawa. Stolica dysponowała 38 boiskami do gier wielkich, Poznań – 24 oraz Lwów – 23. W mniejszych miastach sytuacja prezentowała się znacznie gorzej m.in. Katowice – 7, Bydgoszcz – 6 oraz Sosnowiec – 5. W 1933 r. ustalono

⁶¹ W dotychczasowych opracowaniach podawana była lokalizacja pomiędzy ul. L. Obraniaka, ul. A. Fredry i ul. W. Syrokomli. Autor, na podstawie zdjęć, dostępnych map oraz wizji lokalnej, ustalił jednak inne miejsce, w którym boisko się znajdowało.

⁶² „Przegląd Sportowy” 1922, nr 8, s. 2. Apteczka miała zawierać: dwie pary szyn drucianych „kramerowskich” w tym jedna para długich, 100 g jodyny, 500 g benzyny lekkiej, 500 g waty „Brunsa”, 1000 g waty drzewnej, 5 m gazy kseroformowej, 20 paczek opasek mulowych, octan glinowy w pastylkach, 1 m ceratki, 1 parę nożyczek niklowych, agrałki.

⁶³ „Goniec Częstochowski” 1937, nr 276, s. 5.

w całej Polsce normy minimalne liczby obiektów sportowych przypadających na 1 mieszkańca (1 m² – ogrody jordanowskie, 3 m² – boiska sportowe, 0,07 m² – pływalnie letnie, 0,001 m² – baseny zimowe, 0,275 m² – lodowiska)⁶⁴. Biorąc pod uwagę same boiska sportowe, Częstochowa spełniała około 20% zalecanych wytycznych. W całej Polsce w miastach liczących ponad 100 000 mieszkańców normy wypełnione były średnio w 37,7%.

Jakość częstochowskich obiektów sportowych nie była na najwyższym poziomie. Zwracali uwagę na to zawodnicy czołowych klubów sportowych goszczących w mieście. Brakowało szatni, sanitariatów oraz budynków klubowych. Same boiska również nie były należycie przygotowane. Najczęściej brakowało trawy, występowały liczne nierówności oraz często brakowało wytyczonych linii. Czynnikiem, który mógł powodować taki stan rzeczy, był brak pieniędzy. Przykładem było niedokończenie budowy olbrzymiego kompleksu sportowego w Częstochowie przy ul. Olsztyńskiej. Pozostałe boiska powstały głównie dzięki inwestycjom samorządu miejskiego, stowarzyszeniom sportowym oraz wojsku.

Podsumowując, należy stwierdzić, że w okresie międzywojennym w Częstochowie znacznie rozbudowano infrastrukturę do piłki nożnej. Wiązało się to przede wszystkim z zapotrzebowaniem wynikającym z popularyzacji piłki nożnej. Inny czynnikiem mogły być rozporządzenia wydawane przez rząd polski. Powstanie „I Miejskiego Boiska” na Zawodziu, które było ogólnodostępne, znacznie przyczyniło się do rozwoju piłki nożnej zarówno wśród młodzieży szkolnej, jak i klubów sportowych. Boisko to dało również początek pierwszym organizacjom zarządzającym częstochowską piłką nożną. Obiektem, który znacznie przyczynił się do podniesienia poziomu sportowego był kompleks sportowy „Ogniska Obrony Niepodległości” im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Częstochowie. Ten reprezentacyjny stadion mógł uchodzić za jeden z najlepszych w województwie kieleckim. Brakowało jednak obiektu, który mógł претендовать do miana ogólnopolskiego i międzynarodowego.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Częstochowie

— Akta Miasta Częstochowy

— Teki Ignacego Sowały

---

⁶⁴ E. Małolepszy, *Kultura fizyczna i przysposobienie wojskowe...*, s. 25; K. Potrzuski, *Infrastruktura sportowa dużych miast II Rzeczypospolitej – zarys analizy porównawczej*, [w:] *Z najnowszych dziejów kultury fizycznej i turystyki w Polsce i Europie (w okresie XIX–XX wieku)*, red. E. Małolepszy, J. Kosiewicz, N. Organista, Wydaw. UJD w Częstochowie, Częstochowa 2018, s. 44.

II. Prasa

„Goniec Częstochowski” 1919–1939.

„Przegląd Sportowy” 1921–1938.

III. Kroniki i książki pamiątkowe

Kronika KS Częstochówka,

B. Literatura

Gaj J., Hądzelek K., *Dzieje kultury fizycznej w Polsce w XIX i XX wieku. Koncepcje, uwarunkowania i efekty instytucjonalnej działalności*, AWF, Poznań 1991.

Hałys J., *Piłka nożna w Polsce*, t. 2, opr. Dobosz P., Śledziona L., Alnus Sp. z o.o., Mielec–Kraków 2017.

Małolepszy E., *Kultura fizyczna i przysposobienie wojskowe w Częstochowie i w powiecie częstochowskim w latach 1918–1939*, WSP, Częstochowa 1996.

Małolepszy E., *Piłka Nożna w Częstochowie w latach 1918–1939*, „Rocznik Naukowy AWF” 1997, nr 25, s. 63–75.

Nowak J., *Ruch sportowy w Częstochowie w latach 1887–1939* (praca doktorska), AWF Wrocław 1973.

Nowak S., *Z moich wspomnień. Część III*, WSP, Częstochowa 1994.

Osmolski W., Jeziorowski H., *Budowa terenów i urządzeń sportowych*, Główna Księgarnia Wojskowa, Warszawa 1928.

Potrzuśki K., *Infrastruktura sportowa dużych miast II Rzeczypospolitej – zarys analizy porównawczej*, [w:] *Z najnowszych dziejów kultury fizycznej i turystyki w Polsce i Europie (w okresie XIX–XX wieku)*, red. Małolepszy E., Kosiewicz J., Organista N., Wydaw. UJD, Częstochowa 2018, s. 41–60.
<http://dx.doi.org/10.16926/zndkftpe2018.03>

Wróbel J. Wójcik M., *Monografia 70 lat Częstochowskiego Klubu Sportowego Budowlani*, Zarząd Klubu CKS, Częstochowa 1992.

Deklaracja braku konfliktu interesów

Autor deklaruje brak potencjalnych konfliktów interesów w odniesieniu do badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Infrastruktura sportowa dla potrzeb piłki nożnej w Częstochowie w okresie międzywojennym*.

Finansowanie

Autor nie otrzymał żadnego wsparcia finansowego w zakresie badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Infrastruktura sportowa dla potrzeb piłki nożnej w Częstochowie w okresie międzywojennym*.

Declaration of Conflicting Interests

The author declared no potential conflicts of interests with respect to the research, authorship, and/or publication of the article *Infrastruktura sportowa dla potrzeb piłki nożnej w Częstochowie w okresie międzywojennym*.

Funding

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of the article *Infrastruktura sportowa dla potrzeb piłki nożnej w Częstochowie w okresie międzywojennym*.
